

koholinė ar antinikotininė propaganda. Kad rūkymo atžvilgiu neigiamai nusiteikę, jį laiko blogu įpročiu, pasisakė 77% N grupės ir 67% D grupės respondentų, tačiau niekada nerūko - 68% N grupės ir 28% D grupės jaunuolių. Greičiau teigiamą įtaką galėtų daryti tinkamas laisvalaikio fonas: sportas, meno saviveikla, galimybė bendrauti su draugais kultūros įstaigose, įvairiuose jaunimo klubuose.

Taigi jaunimo elgesio deviantiškumas ir delinkventiškumas, žalingi įpročiai bei laisvalaikio užimtumas yra tarpusavyje glaudžiai susiję. Galima prognozuoti, kad vis labiau išsigalint komerciniams santykiams kultūros, sporto bei pramogų srityje, jaunimo laisvalaikio užimtumo problema gali labai smarkiai pa-
aštrėti ir sukelti daug ilgalaikių neigiamų pasekmių.

LITERATŪRA

1. Paulauskas R. Delinkventiškos asmenybės formavimosi priežastys ir jos perauklėjimo problemos. - V.: PMTI, 1988.
2. Vaitkevičius J. Moksleivių mokymosi ir laisvalaikio problemos. - V.: Mokslas, 1982.

Birutė Jatautaitė

PROFESINIO ORIENTAVIMO IR REORIENTAVIMO PROBLEMA

Daugeliui jaunų žmonių profesija reiškia ne tik jų materialinės egzistencijos užtikrinimą, bet taip pat jų polinkių ir gabumų realizavimą. Tačiau renkantis profesiją susiduriama su problemomis, kurių dažnai pavieniui išspręsti negalima. Kartais norai prieštarauja vietinėms darbo rinkos sąlygoms arba ekonomikos poreikiams. Vis sunkesniu tampa objektyvus informacijos visumos įvertinimas, kad būtų galima sukurti individualią profesijos pasirinkimo strategiją ir rasti savo požiūrį profesijos pasirinkimo klausimams spręsti.

Profesijos pasirinkimas - vienas iš esminių žinginių žmogaus gyvenime. Profesinis apsisprendimas - ilgo proceso rezultatas, kuris, deja, ne visuomet teigiamas.

1989 metų naujoje Lietuvos bendrojo lavinimo mokyklos koncepcijoje nurodyti bendrieji mokyklos tikslai ir uždaviniai,

tarp kurių išskiriamas ir profesinis orientavimas. Konceptijoje sakoma, kad profesinis orientavimas turi susigrąžinti savo tikrąją reikšmę. Reformuojamoje mokykloje profesinis orientavimas turi:

1. Skatinti vaikus pažinti save: savo polinkius, interesus, sugebėjimus.
2. Sukurti sąlygas, tinkamas vaiko individualybei atskleisti, asmenybei plėtotis, tobulėti, mokytis, ieškoti tolesnių veiklos kryptių.
3. Surasti tokią mokslo, meno ar praktinės veiklos sferą, kurioje nuolat ir visiskai atsiskleistų asmenybės sugebėjimai.
4. Sukurti mokiniams tokias sąlygas, kuriomis jie galėtų išbandyti savo sugebėjimus ir įgūdžius įvairiose srityse.
5. Formuoti mokinių vertybines orientacijas, dorovinius įsitikinimus, pareigų bei atsakomybę šeimai ir tautai.
6. Supažindinti mokinius su Respublikos kultūra, ekonomika ir jos plėtote, poreikiais ir problemomis. Suformuoti vaikų sponoringą norą būti visuomenei naudingais.

Ankstesnis mokyklose praktikuojamas profesinis orientavimas stokojo pagrįsto aktyvinamojo pobūdžio, dažnai apsiribojo agitacinėmis priemonėmis. Nebuvo sprendžiamos profesinio reorientavimo problemos, kurios, mūsų manymu, šiuo metu įgauna ypatingos svarbos.

Praktikoje susiklostė tradicija apie profesinį orientavimą kalbėti dviem aspektais: apie žmogaus orientavimą į profesiją ir apie jo orientavimą profesijai. Kad nėra vieno požiūrio, galima pamėškinti daugeliu priešasčių, kurių viena ta, jog nepakankamai išsąmoninta, kad profesinis orientavimas - kompleksinė problema:

1. Jeigu profesinis orientavimas nagrinėjamas kaip pedagoginės praktikos dalykas, tai šis požiūris sukuria pedagoginį profesinio orientavimo pobūdį.
2. Jei į profesinio orientavimo procesą žiūrima per psichologijos mokslo prizmą, tai į pirmą planą iškyla psichologiniai rinkimosi aspektai. Todėl formuojamas atitinkamas profesinio orientavimo kaip dvipusio psichologinio proceso vaizdas: profesijos rinkimosi pagrįstumo išsąmoninimas ir profesinių ketinimų, sugebėjimų, visuomenės poreikių pažinimas.
3. Sociologiniu aspektu profesinis orientavimas nagrinėjamas kaip bendresnio jaunimo socialinė orientacijos proce-

daļis. Tuomet profesijas rīnkimasis - aktais, kurā salygoja bēndroji gyvenimiškoji orientacija, asmenybēs siekimas uzimti tām tikrā vietā visuomenēs socialinēje strukturoje, socialinēje grupēje.

Minēti aspektai patraukē tyrinētoju dēmesi, sukurtā netai teorijū.

Būtožū-faktoriū teorija grindžiama tokiu teiginū, kad individams būdingas sugebējimū ir bruožū modelis. Šitie bruožai koreliuoja su reikalavimais īvairiems darbams. Kiekvienas individuās siekiā identifikuoti savē bruožus, kad galētū rasti gyvenimo ir darbo būdū, loidžiantī jām efektyviai panaudoti savo gebējimūs.

E. G. Williamson pabrēžē, kad žmogus yra protinga būtybē tadā, kai turi ad kvačīgā informacijā apie save ir gali protin-gai apsisprēsti (1). A. Rodgers sukūrē tās teorijos darbinī pamatā, besiremiantī dichotomija: išoriniai faktoriai (aplin-kybēs) ir vidiniai faktoriai (bruožai) (2).

Amerikiešīū klinikinēs psihologijos atstovē A. Roe pirmo-ji pasiulē profesijos rīnkimosi teorijū, grindžiamā asmenyb-ēs ugdymu. Jos manymu, svarbiausi profesinio orientavimo daly-kaī yra ankstyvosios vaikystēs patirtis, psihinēs energijos kryptingumas ir porekiū vaidmuo. A. Roe panaudojo A. Maslow porekiū hieraroniā, norēdama paaiskinti jū vaidmenī rēn-kantis profesijā (3). Nors A. Roe asmenybēs teorija stimulia-vo daug moksliniū tyrinējimū, tačiau profesinēs orientacijos praktikoje svarbesnio vaidmens nesuvaidino.

J. L. Holland darbai aktualūs iki šios dienos. Jo teori-ja atspindi asmenybēs ugdymāsi. J. L. Holland manymu, rīnki-mosi kryptī salygoja asmenybēs tipas ir aplinkos vaidmuo pa-sirenkant. Jis taip pat pabrēžia ugdymosi ankstyvojoje vai-kystėje reikšmē (4, 5).

E. Ginzberg pirmasis akcentavo profesinio asmenybēs ug-dymosi aspektā. nors ir pabrēždamas pasirinkimo proceso ne-grižtamū, jis paliko vietos išimtimis. Jo manymu, "negrižta-mumas kyliā iš realybēs sunkumū, kurie teikia pagrindines kliū-tis planū keitimui" (6, p. 236). Ši momentā nurodo nedaug au-toriū. Kitaip negu tie, kurie teigia, kad asmenybēs ir aplin-kos sąveika gali priversti individū pakeisti savo planus arba sukelti neapsisprendimā, E. Ginzberg pabrēžia, kad kartā apsi-

sprendus sunku koreguoti arba keisti sprendimą.

P. M. Blau taip pat teigia, kad profesijos rinkimasis - kompromisinis procesas, tačiau irgi besivystantis daugelį metų. P. M. Blau ir jo kolegos pastebi, kad profesijos rinkimasis nebūtinai apima sąmoningą svarstymą ir alternatyvų vertinimą. Dažnai, jų manymu, nesąmoningas rinkimasis sąlygoja profesinį neapsisprendimą, nors kartais tik laikiną (7).

D. E. Super profesinį vystymąsi ir orientavimąsi laiko ne-
nutrukstamu procesu. Individo savęs suvokimas ilgainiui kinta: jį sąlygoja patyrimas ir gyvenimo situacija. Todėl, teigia jis, tikrovės įvertinimo ir prisitaikymo procesas nėra laiko apibrėžtas. Kitas, jo manymu, svarbus savęs ir realybės atitikimo suvokimo momentas yra vaidmens atlikimas (fantazijose, konsultuojamojo interviu metu, tikrame gyvenime, pavyzdžiui, klasės, klubių veikloje). Neapsisprendimas renkantis profesiją dažnai sąlygoja neteisingą pirmąjį pasirinkimą (8).

Vienas pagrindinių rinkimosi ir apsisprendimo akto komponentų yra individo ir profesinės aplinkos santykių ypatumai. Rinkdamasis individas visuomet stengiasi savo asmenybės bruožus derinti su išorinėmis galimybėmis. Kiekvienas nesėkmingas bandymas rodo jam neattikimą tarp savęs suvokimo ir aplinkos. D. E. Super manymu, neapsisprendimas arba nesugebėjimas rasti adekvataus sprendimo kiekvienam individui pasireiškia skirtingai. Antra, neapsisprendimas arba neadekvatus pasirinkimas galimas bet kurio profesinio vystymosi etapu. Trečia, D. E. Super išveda, kad neapsisprendimas arba klydimas renkantis išplaukia iš disonanso tarp savęs suvokimo ir profesinės aplinkos (9).

H. S. Becker, A. L. Strauss, E. H. Erigson nurodo, kad profesinio identiškumo formavimasis ir asmenybės vystymasis nėra tolydūs procesai. Profesinio identiškumo formavimasis daugeliui jauno amžiaus žmonių, jų įsitikinimu, būna audringas ir skausmingas, kadangi dažnos neapsisprendimo arba sprendimo korekcijos. Neteisingą profesinį pasirinkimą, jo manymu, dažnai sąlygoja šeimos struktūros bei individo patirties ir mokyklos organizacijos bei paauglio patyrimo veiksniai, taip pat jų supančios aplinkos struktūra (10).

J. L. Holland ir R. C. Nichols eksperimentų metu nustatė, kad nesėkmingas profesijos pasirinkimas arba tendencija kei-

profesinius planus susiję su daugeliu asmenybės bruožų, palankių individo kūrybiškumui reikštis (11).

E. Ginzberg pastebėjo, kad yra glaudus ryšys tarp atliekamos veiklos ir ateities planų ryšys. Jis kelia hipotezę, kad studentai, neižiūrintys prasminio ryšio tarp to, ko mokosi mokykloje arba mokyklos reikalaujamų pastangų ir savo pasirinktos profesijos, dažnai ateityje persiorientuoja į kitą veiklą, reikalaujančią mažiau sugebėjimų, iniciatyvos ir pan. (12).

Reorientacijos esmė - profesinių interesų, ketinimų, profesinio kryptingumo ir profesijos rinkimosi korekcija. Reorientuojant būtina atsižvelgti į individualias kiekvieno mokinio savybes. Reorientacija padeda šalinti bet kurios liaudies ūkio šakos specialistų deficitą.

Reorientacijos problema atsiranda, kai mokiniams iškyla profesinio apsisprendimo sunkumų. Tie sunkumai susiję su: a) rinkimosi nerealumu, b) pagrindinių vertybių neapibrėžtumu, c) sugebėjimais, d) pastovių motyvų neturėjimu, e) savęs vertinimu, f) adaptacijos problemomis, g) profesiniu tinkamumu.

Čia pateikti tik keli profesinės orientacijos ir reorientacijos sprendimo variantai, bet jie padeda suprasti, kaip ši sunki problema spęstina.

LITERATŪRA

1. Williamson E. C. *Counseling adolescents*. - New York: McGraw-Hill, 1950.
2. Rogers C.R. *On becoming a Person: A therapist's view of psychotherapy*. Boston: Houghton Mifflin, 1970.
3. Roe A. *The psychology of occupations*. - New York: Wiley, 1956.
4. Holland J. L. *The Psychology of Vocational Choice*, Waltham, Mass., Blaisdell Publishing Co, 1966.
5. Holland J. L. *A Theory of Vocational Choice*, *J. Counseling Psychology*, 6(1959), 35-44.
6. Ginzberg E. et al. *Occupational Choice*. - New York, Columbia Univ. Press, 1951.
7. Blau P. M. et al. *Occupational Choice: A Conceptual Framework*, *Industrial, Labor Relations Rev.*, 9(1956).

6. Super D. E. and Crytes J. O. Appraising vocational fitness (2nd ed). - New York: Harper and Row, 1962.

9. Super D. E. Psychology of careers. - New York: Harper and Row, 1957.

10. Becker H. S. and Strauss A. L. Careers, Personality and Adult Socialization, Am. J. Sociology, 62 (1956), 253-263.

11. Holland J. L. and Nichols R. C. The Development and Validation of an Indecision Scale: The Natural History of a Problem in Basic Research, J. Counselling Psychology, 11 (1954), 27-34.

12. Ginzberg E. Toward of Occupational Choise, Occupations. April, 1952, 491-494.

K R O N I K A

Vytautas Bernotas

DUOMENYS APIE SPECIALIZUOJOS TARYBOS DARBĄ

Vilniaus universitete pedagogikos mokslų kandidato moksliniam laipsniui teikti 1978 m. gegužės 5 d. įkurta Specializuota taryba, veikianti prie pedagogikos katedros. Šioje taryboje iki 1990 m. gruodžio 30 d. buvo ginamos 128 disertacijos (dvi iš jų daktaro laipsniui gauti), kitos kandidato; 89 iš mūsų respublikos ir 39 iš kitų respublikų (Latvijos, Estijos, Baltarusijos, Rusijos, Tadžikijos). Gintų disertacijų skaičius atskirais metais parodytas lentelėje:

Metai	1978-1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
Disertacijų skaičius	13	12	10	12	6	11	10	9	11
	1988	1989	1990						
	12	7	15						

Nuo 1980 m. sausio 1 d. ginti buvo pateiktos disertacijų